

NÕUSTAMINE ROOTSI HARIDUS- JA TÖÖTURUSÜSTEEMIS

Rootsi lähetuse põhirõhk oli suunatud nõustamisteenuse tutvustamisele läbi Rootsi haridussüsteemi erinevate tasandite (k.a. võimalused täiskasvanuõppeks) ning tööturusüsteemi. Lähetuse käigus külastasime järgmisi institutsioone:

- Borgsmoskolan (algkool)
- Ljuraskolan (algkool)
- Marielund Senior High (põhikoolist väljalangenutele suunatud haridusprogramm ehk nn *Second Chance School*)
- Kungsgardsgymnasiet (gümnaasium)
- Himmelstalundsgymnasiet Upper Secondary School (keskkool)
- Infoteket (Rootsi täiskasvanute nõustamiskeskus)
- Tööhõiveamet
- Marieborg Folk High School (täiskasvanutele suunatud kõrghariduse omandamise programm)
- Norrköpingsi Ülikool

Rootsi ACADEMIA programmi osalejad olid pärit viiest riigist:

- Eestist (Terje Nurmsalu, Kerstin Peterson)
- Soomest (Maija-Liisa Helena Saarnisto, Johanna Talvitie)
- Prantsusmaalt (Isabelle Girard, Sylvie Nader-Mautré)
- Hispaaniast (Maria Garcia Gonzalez, Inmaculada Montoya Capellán, Ignacio Garcia-Valiño Abós)
- Ühendkuningriikidest (Sharon Crossfield, Martin McLaughlin)

Fakte Rootsi nõustamissüsteemist

- Rootsis toimiv nõustamissüsteem on üsna analoogne sellele, mida rakendatakse Taanis, Norras ning Soomes.
- Nõustamisteenust püütakse pakkuda „võimalikult varajases staadiumis“, et areneval noorel tekiks selge pilt oma tuleviku soovidest (eriala osas), mis oleksid vahetus seoses tema reaalsete võimalustega.
- Õppeasutustes toimuv nõustamine on sageli tihe koostöö mitte ainult noore, vaid ka tema vanemate ning teiste „võrgustiku partneritega“.
- Haridussüsteemi nõustajad käivad sageli klassides nõu infotunde pidamas, kus tutvustavad oma tegevuse põhimõtteid ning võimalusi, mida noortel on võimalik kasutada.
- Väga olulisel kohal on nõustamisteenuse pakkumine ka täiskasvanutele (seejuures ei oma tähtsust, kas antud klient töötab või mitte), kuivõrd see loob olulised alused elukestva õppe põhimõtete rakendamisele.

Kutsenõustajate ettevalmistus

Rootsis õpetatakse nõustajaid välja kolmes ülikoolis:

- Umeå Ülikoolis (õpetajahariduse osakond)
- Stockholmi Hariduse Instituudis (ühiskonna, kultuuri ja õppimise osakond)
- Malmö Ülikoolis (õpetajahariduse koolis)

Kutsenõustajate haridustee koosneb kolmeaastasest ülikooliprogrammist (mis katab üldisemalt põhiainetena sotsioloogiat, käitumisõpetust, teadmisi tööturu valdkonnast ning kommunikatsiooniteooriaid), mis võrdub 120 Rootsi ülikooli punktisüsteemi ainepunktiga (180 ECTS). Iga programm lõpeb erialase kraadi omandamisega. Ülikooli diplom nõustamises koos erialase programmi läbimisega Stockholmi ülikoolis loob võimaluse omandada bakalaureusekraad sotsiaalteadustes, põhirõhuga nõustamisel. Enne nõustajana tööle asumist peab õppuril olema vähemalt ühe-aastane töökogemus antud valdkonnas (praktika, mis reeglina peab toimuma erinevates sektorites – kool, tööbüroo vmt).

ROOTSI HARIDUSSÜSTEEM

Rootsi haridussüsteem on hästi paindlik. Kuigi põhisuunised (näiteks: millised teadmised peavad olema 16aastaselt noorel) on haridussüsteemile antud valitsuse poolt, on igal omavalitsusüksusel ning koolil õigus välja töötada oma põhimõtted, kuidas valitsuse poolt seatud eesmärgid saavutada (sellest tulenevalt on õppesüsteemid koolides väga individuaalsed, erinevad).

Õpilased vajavad hetkel nõustamist rohkem kui kunagi varem, kuivõrd paindliku süsteemi tõttu on inimeste teha jäetud järjest enam valikuid. Põhimõtteks on seega, et nõustamisteenusega (sellele ligipääsetavuse võimaldamisega) peaks alustama võimalikult varajases staadiumis. Sel teel tekib noorel selgem ülevaade, mida oma edasises elus edasi teha ning millised valikud on olulised saavutamaks lõpptulemusena seatud eesmärgid.

Kuigi kohalikule tasandile on jäetud väga palju valikuvõimalusi haridussüsteemi korraldamiseks antud piirkonnas, on läbivateks kohustuslikeks aineteks kuni ülikoolieani:

- rootsi keel
- inglise keel
- matemaatika

Antud ainete edukas läbimine on eeltingimuseks õpingute jätkamiseks gümnaasiumi-astmes. Ülejäänud õppeained on jaotatud mooduliteks, mille vahel on õpilasel võimalik teha valikuid (näiteks sotsiaal-erialadele orienteeritud programm kätkeb endas geograafiat, religiooniõpetust, ajalugu ning sotsiaalteaduseid). Seejuures on oluliseks põhimõtteks, et õppeaine käsitlemisel ei keskenduta ainult selle aine valdkonnale, vaid püütakse seda siduda teistega (kombineeritud lähenemine; näiteks kui teemaks on Rootsi ajalugu, seotakse ainekursus samaaegselt ka Rootsi geograafia või usunditega, mis on Rootsis valdavad jne).

Pea kõigil haridustasemetel (mida kõrgem, seda intensiivsem) on oluline rõhk praktilisel kogemusel. See toimub nii läbi praktilise töö põimimise teoreetilisse ossa kui ka on koolide programmis sageli sees reaalne töötamine (gümnaasiumi astmes) konkreetse tööandja juures (koormus sõltub nii gümnaasiumiõpingute tasemest – kas 1., 2. või 3. aasta – kui ka õpitavast erialast). Seejuures aitavad õpetajad õpilastel praktikakohti leida. Õpilased praktilise osalemise eest palka ega stipendiumit ei saa. Põhjus seisneb selles, et praktilise kogemuse omandamine on osaks õppest tervikuna – praktikat võetakse kursuseks, mida koolis hinnatakse. Seega saavad õpilased selle eest ka eraldi hinde. Adekvantse hinnangu andmiseks on õpetajal õigus käia praktikat kohapeal vaatamas.

Rootsis on kõik lapsed vanuses 7 – 16 kohustatud koolis käima. Vanemate soovil võivad lapsed alustada oma kooliteed ka varem (6aastaselt). Kohalikel omavalitsustel on kohustus võimaldada alla 6aastastele lastele kohad koolieelikute rühmades. Kohustusliku koolihariduse alla kuuluvad põhikoolid, Sami koolid, erikoolid ning kohustuslikud koolid erivajadustega õpilastele. Haridus on seejuures antud astmetes tasuta. Tavaliselt ei pea õpilased maksma ka õppematerjalide, lõunasöögi, transpordi ning meditsiiniteenuste eest.

Igal omavalitsusel on vastavalt seadusele kohustus võimaldada kõigile õpilastele, kes on lõpetanud põhikooli, pääs keskkooli. Põhimõtteliselt on õpilastel õigus valida ise oma põhiprogramm selles koolis (Eestiga võrreldes on erinevuseks kindlasti see, et õpilased võivad võtta täiendavaid kursusi ka teistest koolidest). Analoogselt põhikoolile on ka õpingud keskkoolis tasuta. Erinevuseks on siinkohal see, et keskkoolis käimine ei ole kohustuslik.

1. kuni 8. klassini ei ole õpilastel eksameid. Klassi lõppedes tuleb õpilasel teha nn tasemetöö, mille põhjal saab ta edasi järgmisesse klassi. Lisaks kirjutab õpetaja iga õpilase kohta iseloomustuse. 9. klassi lõppedes (reeglina 16aastaselt) tuleb õpilastel sooritada lõpueksamid, mis annavad neile edukate tulemuste korral võimaluse jätkata õpinguid gümnaasiumis. Seejuures tuleb avaldused gümnaasiumidesse saata ära enne, kui lõplikud tulemused lõpueksamidest on selgunud.

Erinevalt põhi- ning keskkoolist on ülikooli õpingud tasulised. Tudengil tuleb maksta nii oma õppematerjalide kui ka elamiskulude eest (mis on umbkaudu 60 000 SEK aastas). Juhul, kui õppuril või tema vanematel puudub õpingute finantseerimiseks piisav sissetulek, on võimalik võtta õppelaenu (vanusepiiranguks on seatud 50, sellest vanematel inimestel ei ole võimalik õppelaenu võtta).

Suurt tähelepanu pööratakse Rootsis erivajadustega (nii õpiraskuste kui puuetega) lastele ning nendele võimaluste loomisele omandada samaväärne haridustase võrreldes teistega. Sageli paiknevad erivajadustega laste klassid sama astme kooli juures. Küll aga on nende õppeprogramm individuaalsem nii õppe sisu kui ka selle toimumise osas. Näiteks pannakse gümnaasiumiastme juures töötavate õpiraskustega klasside puhul sageli suuremat rõhku teoreetilise osa kõrvalt just praktilise kogemuse omandamisele.

Haridussüsteemis on hetkel käimas suurem reform, mis peaks lõpule jõudma 2007. aastal. Reformi sisu on kokkuvõtlikult järgmine:

- Kursuste arv väheneb, ent samas nende sisu pikeneb (umbes poole võrra)
- Hindamissüsteem muutub (ei hinnata enam konkreetset kursust, vaid ainet tervikuna)
- Vähendatakse individuaalselt valitavate kursuste hulka (eesmärgil, et õpilased valiksid enam aineid, mis on oma sisult raskemad ning mis aitaksid paremini kaasa nende edasisele konkurentsivõimele avatud tööturul *versus* et need avardaksid pelgalt õpilaste silmaringi)
- Suurem rõhk ainete omavahelisel sidumisel (konkreetses ainekursuses raames ei käsitleta ainult vastavat valdkonda, vaid püütakse seda integreerida paralleelselt teistega).

ROOTSI TÖÖTURUSÜSTEEM

Tööturusesteemis on loodud eraldi keskus täiskasvanutele, toetamaks elukestva õppe põhimõtteid ning populariseerimaks täiskasvanuõpet. Norrköpingis on sellise institutsiooni nimeks Infoteket (nimi võib erinevate maakondade lõikes varieeruda, ent üldjoontes on selline keskus olemas igas linnas). Infoteketi nõustajad töötavad paralleelselt ka tööhõiveametis ning vastupidi (et info oleks jooksev ning kättesaadav mõlemalt poolelt).

Infoteket

Infoteket on täiskasvanuhariduse infokeskus, kus antakse lisaks töö-alasele infole teavet ka võimalike koolituste ja õpingute jätkamise kohta ülikoolis ning välismaal. Kohapeal on olemas suur hulk infomaterjale (voldikuid, brošüüre jne) iseseisvaks tutvumiseks.

Infoteketi sihtrühmaks on täiskasvanud Norrköpingis alates 19. eluaastast. Keskus toimib eesmärgiga aidata kaasa elukestva õppe põhimõtetele (igas vanuses peab olema võimalik ennast täiendada!). Pakutav nõustamine on seejuures kõikidele tasuta.

Infoteketi iseloomulikud jooned:

- Lähtekohaks on kliendi vajadused, huvid, kogemused ja võimalused
- Püütakse olla neutraalsed ja sõltumatud karjäärinõustamise teenuse pakkumises, hariduse ning kutse andmises
- Olulisel kohal on koostöö teiste asutustega (tööhõivebüroo, firmad, koolid jne).

Teenuste osutamisel peetakse silmas järgmisi põhimõtteid:

- Nõustamisteenuste pakkumine lisaks Infoteketi ruumidele ka sellest väljaspool (näiteks kui tööandjad kutsuvad Infoteketi nõustajaid oma töötajatele enesetäiendusvõimalusi tutvustama)
- Motiveerimine ja inspireerimine
- Igal aastaajal on eraldi programm, mis keskendub konkreetsele teemale, konkreetsele tegevusele

- Eriline tähelepanu on suunatud inimeste oskuste tunnustamisele (näiteks kui inimene on väga hea tisler, ent tal puuduvad tislari oskust kinnitavad dokumendid)
- Nõustamisteenuse pakkumine koolides

Kuigi Infoteket on mõeldud eelkõige Norrköpingi elanikele, võivad teenust saada sisuliselt kõik – ka teiste riikide kodanikud. Nooremaealistel, kes ei tööta ning ei soovi enam jätkata õpinguid haridussüsteemis, on võimalik saada eraldi keskusest nõustamisteenust (*second chance school*). Kui kliendil on põhikooli eksamid tegemata, tuleb tal kõigepealt lõpetada oma õpingud eelnimetatud koolis. Infoteket toetab selliseid noori ka õppimise ajal, et nad kooli pooleli ei jäta. Kuna sellised noored on tööturul madalama konkurentsivõimega, on neile loodud tööpraktikakohad.

Infoteketi poolt pakutakse järgmisi teenuseid, materjale ning tegevusi:

- Karjäärinõustamine (tasuta ning reeglina ei pea teenuse saamiseks aega kinni panema; üks sessioon kestab tavaliselt maksimaalselt tund aega; kui tekib vajadus pikemaks/põhjalikumaks nõustamiseks, tuleb eraldi aeg kinni panna)
- Kutsenõustamine (koostatakse õppeplaani)
- Info jagamine haridusest ning kutsetest
- Haridusteemalised infovoldikud ning brošüürid teenuste kohta
- Erinevad avalduste vormid
- Selveinfosüsteemid (arvutid, internet)
- Grupinõustamine (teenused sarnased individuaalse nõustamisega)

On piirkondi, kus on palju immigrante ja madal haridustase. Nende jaoks on välja töötatud spetsiaalsed koolitused, kus on kasutusel individuaalprogrammid, mis lähtuvad iga indiviidi vajadustest. Kui näiteks inimesel on heal tasemel kutseoskused, kuid ei ole piisaval tasemel keeleoskust (et nt tööd leida), siis on võimalik juurde õppida ainult keelt.

Infoteketi töötajad peavad tegelema ka inimestega, kes on küll hõives, ent kelle haridustase on väga madal (Infoteketi üheks missiooniks võib pidada üldise haridustaseme tõstmist ka vanemaaliste seas). Sageli püütakse inimesi motiveerida edulugude kaudu.

Töübüroo

Töübüroo peamiseks erinevuseks võrreldes Infoteketiga on see, et seal jagatakse vaid tööalast informatsiooni.

Töübüroo põhifunktsioonideks on:

1. Teenuste osutamine (kokku 9)
2. Kontroll (kontrollitakse töötutoetuse saamise õigust)

Analoogselt Eesti süsteemile on Rootsis töötuks olemise tingimuseks samuti aktiivne töötsing ning valmisolek võtta vastu pakutav töö. Kui töötu ei täida antud tingimusi, vähendatakse tema töötutoetuse summat või katkestatakse selle maksmine. Töötutoetuse saamise perioodil on töötu kohustatud osalema koolitusel või otsima aktiivselt tööd. Samuti peab ta kohtuma regulaarselt oma konsultandiga. Töötutoetust saab üldjuhul 300 päeva, pärast seda on toetuse saamise tingimusi teatud juhtudel võimalik pikendada või hakkab töötu saama sotsiaaltoetust. Kui inimene ei ole ühe aasta jooksul endale tööd leidnud, peab ta osa võtma aktiveerimiskursusest.

Kõikides töübüroodes on kolm osakonda, mis on jaotatud tasandite põhimõttele tuginedes järgmiselt:

1. Töövahendus
2. Koolitamine ja teavitamine (selle teenuse põhiosutajaks on Infoteket)
3. Aktiveerimine

Töübüroo kaudu osutatakse **töötutele** seitset teenust:

- Tööotsing
- Tööotsingu parandamine (st suunamine aktiivsetesse meetmetesse)
- Töökoha nõustamine (*profession guidance*)
- Koolitamine ja teavitamine
- Ettevõtluse alustamise toetamine
- Töötamise võimaluste selgitamine (nt sotsiaalsete probleemide, puude vms puhul moodustatakse eraldi inimeste grupp, kes otsustab, mida antud klient on võimeline tegema ja mida mitte; püütakse välja selgitada, kui iseseisev antud töötü on ning kuidas klienti kõige efektiivsemalt aidata, et ta iseseisvalt tööturul konkureerida suudaks)
- Tööpaiga kohandamine

Töübüroo kaudu osutatakse **tööandjatele** kahte teenust:

- Uue tööjõu värbamine
- Värbamiseks ettevalmistav tööjõu teavitamine ja koolitamine

Kliendi teenindamise skeem töübüroos:

1. Esimene koht, kuhu klient töübüroosse jõudes läheb, on infolaud. Seal ta registreeritakse ning talle tutvustatakse reegleid, mida ta peab täitma töötutoetusele õiguse säilitamiseks, mida töötult oodatakse, millised on tema õigused jne. Samas tehakse ka taustauuring (milline on varasem haridustase, millised on töökogemused, millist töökohta klient eelistaks jne).
2. Töötule püütakse sobitada talle kõige paremini sobivamat teenust. Seejuures koostatakse töötule tegevuskava (kui mitme tööandjaga peab töötü 10 nädala jooksul ühendust võtma, kui mitmesse kohta oma CV saatma jne). Kui klient pole 10 nädala jooksul suutnud omale töökohta leida, saab ta endale juhtumikorraldaja.
3. Juhtumikorraldajaga koostöös püütakse kliendi probleeme lahendada.

Töötutele makstakse tööintervjuule sõitmiseks toetust. On ka huvitav, et klientidele, kes peavad kolima tööle minekuks teise linna, makstakse kolimistoetust. Siinkohal on tingimuseks, et klient peab antud töökohal töötama vähemalt 6 kuud.

Munitsipaalvalitsus võib lisa-rahastada inimesi, kes:

- on 25-50 aastat vanad
- kellel pole kõrgharidust või kelle õpingutest on möödas rohkem kui 2 aastat

Toetuse suurus sõltub sellest, kui suur on olnud inimese töötasu enne töötuks jäämist.